

วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน : พัฒนาการด้านรูปแบบ วัตถุประสงค์และเนื้อหา¹สุภาพร พลายเล็ก²

(วันที่รับ: 26 มี.ค. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 5 ก.ค. 2566; วันที่ตอบรับ: 5 ก.ค. 2566)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน จำนวน 300 เรื่อง ทั้งทางด้านรูปแบบ วัตถุประสงค์และเนื้อหา เพื่อศึกษาพัฒนาการของวรรณกรรมนิราศของไทย ผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมนิราศปัจจุบันมีรูปแบบการประพันธ์เป็นร้อยกรองและร้อยแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์ในการประพันธ์เพื่อการประกวดและการอนุรักษ์ เพื่อให้ข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ เพื่อความบันเทิง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ เพื่อเป็นสินค้าจำหน่าย เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน และเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก ลักษณะเนื้อหาแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เนื้อหามุ่งเน้นบันทึกการเดินทางและสิ่งที่พบเห็น เนื้อหามุ่งเน้นการคร่ำครวญแสดงความรู้สึก และเนื้อหามุ่งแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคม วรรณกรรมนิราศปัจจุบันมีพัฒนาการทั้งรูปแบบ วัตถุประสงค์และลักษณะเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม โดยปรับเปลี่ยนให้เป็นสื่อที่ทันสมัยสอดคล้องกับความนิยมของสาธารณชน แต่ยักรนำ “ขนบนิราศ” มาใช้เป็นแก่นสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงาน

คำสำคัญ : นิราศ วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน พัฒนาการวรรณกรรม

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง “วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน : พัฒนาการและการสื่อแนวคิดตามบริบทสังคม และความนิยมแห่งยุคสมัย” ทุนวิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อีเมล: plailek@tu.ac.th

Nirat Literature 1932 – 2022 : Development in Form, Objectives and Content.

Supaporn Plailek³*(Received: March 26, 2023; Revised: July 5, 2023; Accepted: July 5, 2023)***Abstract**

The purpose of this research was to study the current Nirat literary creations in terms of form, objectives, content characteristics, and conceptual communication in contemporary social and cultural contexts, as same as to study the development of Thai Nirat literature that appears in the current Nirat literature by studying Niras literature from 1932 to 2022, totaling 300 stories.

The results of the research revealed that Nirat literature nowadays consisted of verse and prose. With the purpose of composing for contests and preservation to provide information and public relations for entertainment to record travel and events, to be a product for sale, to express opinions and advise, and to convey emotions. The current literature of Niras is divided into 3 groups, arranged in order of importance. Popularity in writings from the most to the least are as follows: The content focuses on travel notes and events that have been seen, the content focuses on mourning to express feelings, and the content aimed at expressing opinions and criticizing society.

Nirat literature nowadays has development in form, objectives, content characteristics, and concepts that are consistent with the context of modern society. By modifying it to be a modern, up-to-date media in line with the popularity of the public, but also brings the foundation of convention of Nirat to be used as the essence of the creation of works.

Keywords: Nirat, modern Thai Nirat, genre Nirat, contemporary Nirat literature

³ Assistant Professor Dr., Faculty of Liberal Arts, Thammasat University
E-mail: plailek@tu.ac.th

บทนำ

นิราศเป็นวรรณกรรมสำคัญประเภทหนึ่งของไทยที่มีการสร้างสรรค์กันอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยอยุธยาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยผู้ประพันธ์มักจะสืบทอด “ขนบนิราศ” หรือแบบแผนในการแต่งจากวรรณคดีนิราศในสมัยอยุธยา จนยึดถือกลายเป็นกรอบกำหนดนิยามความหมายของวรรณกรรมนิราศในสมัยต่อมา

การกำหนดเรียก “นิราศ” เป็นชื่อวรรณกรรมประเภทหนึ่งนั้นน่าจะเกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2505, น. 86) ได้กล่าวไว้ว่า

...หนังสือจำพวกที่เรียกว่านิราศ เป็นบทกลอนแต่งเวลาไปทางไกล บทกลอนที่แต่งในเวลาเดินทาง เช่นนั้น เป็นธรรมดาที่จะพรรณนาว่าด้วยสิ่งซึ่งได้พบเห็นในระยะทางแต่ก็แต่งประกอบกับครวญคิดถึงคู่รัก ซึ่งต้องพรากทิ้งไว้ทางบ้านเรือน กระบวนการในหนังสือนิราศจึงเป็นทำนองอย่างว่านี้ทั้งนั้น ชอบแต่งกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่ที่เรียกชื่อว่าหนังสือนิราศดูเหมือนจะบัญญัติขึ้นในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์...

ความนิยมและการดำรงอยู่อย่างยาวนานของวรรณกรรมนิราศตั้งแต่สมัยอยุธยาจนกระทั่งปัจจุบันนั้นส่วนหนึ่งมาจากลักษณะอันเป็นพลวัตที่มีการขยายและปรับเปลี่ยนขอบเขตของความเป็นประเภทจนกลายเป็นปัญหาในการกำหนดนิยามความหมายของวรรณกรรมประเภทนี้ (น้ำผึ้ง ปัทมะกลางคุล, 2561, น. 63) ปัจจุบันการให้นิยามความหมายของวรรณกรรมประเภทนิราศจึงแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 วรรณกรรมนิราศที่มีแก่นเรื่องเป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกอันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากคนรัก การนิยามความหมายของนิราศกลุ่มนี้พิจารณาจากลักษณะของวรรณกรรมนิราศส่วนใหญ่ในสมัยอยุธยาตอนต้นที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่ต้องมีการคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก หากไม่มีการคร่ำครวญก็จะเป็นนิราศ

กลุ่มที่ 2 วรรณกรรมนิราศที่มีแก่นเรื่องมุ่งบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ รวมทั้งการแสดงทัศนะต่าง ๆ อาจกล่าวคร่ำครวญถึงการพรากจากคนรักหรือไม่ก็ได้ การนิยามความหมายของนิราศกลุ่มนี้พิจารณาโดยประมวลจากลักษณะของวรรณกรรมที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ” และวรรณคดีที่มีเนื้อหาและท่วงทำนองการแต่งที่จัดว่าเป็นนิราศมาพิจารณาร่วมกัน ทำให้เกิดข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะของวรรณกรรมนิราศที่เพิ่มเติมขยายขอบเขตออกไปจากนิราศกลุ่มที่ 1 (สุภาณี พัดทอง, 2553, น. 56)

ลักษณะอันเป็นพลวัตทำให้วรรณกรรมนิราศที่มีการแต่งกันอย่างต่อเนื่องมีความหลากหลายแตกต่างไปจากเดิม แต่ก็ยังพบขนบนิราศอันเป็นแบบแผนในการประพันธ์ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อยมา ดังที่มีผู้ศึกษาลักษณะของความเป็นนิราศในวรรณกรรมปัจจุบัน เช่น อาภาภรณ์ ดิษฐเล็ก (2547) ได้ศึกษาพัฒนาการของนิราศร้อยแก้ว พบว่าจดหมายเหตุ อนุทิน จดหมายเหตุและสารคดีท่องเที่ยวที่แต่งใน พ.ศ. 2400 – 2532 ใช้ขนบนิราศในการแต่ง ทั้งการตั้งชื่อเรื่อง การบันทึกสถานที่ตามเส้นทางการเดินทาง การแสดงอารมณ์และความรู้สึก การแสดงทัศนะของผู้แต่ง การแทรกบทชมธรรมชาติและเกร็ดความรู้ โดยนิราศร้อยแก้วจะมีเนื้อหาบันทึกการปฏิบัติราชการ ประสบการณ์การเดินทางและการเล่าถึงประสบการณ์การท่องเที่ยวในรูปแบบสาร

คดีท่องเที่ยว ฐานกานต์ นาคนวล (2547) ศึกษาวิเคราะห์นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์และไพโรจน์ งามงาม ทำให้เห็นลักษณะเด่นที่สืบทอดขนบจากนิราศโบราณ การปรับใช้ขนบนิราศนำเสนอความคิดและการสร้างสรรค์นวลักษณ์ใหม่ในงานกวีนิพนธ์สมัยใหม่ ธนากร จันทิมา (2554) การศึกษาเรื่องวรรณกรรมบันทึกการเดินทางของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ในฐานนิราศสมัยใหม่ : จากการคร่ำครวญสู่การใคร่ครวญและปัญญา ซึ่งพบการใช้ลักษณะของนิราศ ทั้งการคร่ำครวญ-ใคร่ครวญ การเคลื่อนที่และการพรรณนาธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะของนิราศสมัยใหม่อย่างสมบูรณ์

งานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของวรรณกรรมนิราศที่ปรับตัวอยู่ในวงวรรณกรรมไทยและมีพลวัตอย่างต่อเนื่อง เมื่อวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรมนิราศตามที่มีการนิยามความหมายไว้พบว่าเนื้อหาจะมีลักษณะสำคัญ 3 ประการที่พบในการสร้างสรรค์วรรณกรรมนิราศสืบทอดกันมา ดังนี้

1. มีการเดินทางเคลื่อนที่ของบุคคลและเวลา หรือการเคลื่อนที่ผันเปลี่ยนของกาลเวลา ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่หรือบุคคลที่รัก ได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ จึงถ่ายทอดสภาพแวดล้อมที่พบเห็นและอารมณ์ความรู้สึกออกมา

2. มีการกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกและความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่พบ โดยถ่ายทอดอารมณ์ทุกข์โศก รื่นรมย์เป็นสุข หรืออารมณ์อื่น ๆ ร่วมกับการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่เดินทางไปพบเจอ

3. มีการกล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่เดินทางผ่านไปพบเห็น หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยอาจเป็นการให้ข้อมูลสภาพธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนานความเชื่อ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้น ๆ

วรรณกรรมนิราศเป็นพื้นที่บันทึกรวบรวมข้อมูล เหตุการณ์ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี ผู้คนจึงนิยมสร้างสรรค์กันอย่างต่อเนื่องทุกยุคทุกสมัย จนพบว่ามีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไป จากลักษณะของนิราศในรูปแบบเดิม จากการสำรวจวรรณกรรมปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2565 อันเป็นยุคที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยซึ่งประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงความรู้สึกนึกคิดและสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างอิสระนั้น พบว่ามีวรรณกรรมที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ” เป็นจำนวนมาก โดยอยู่ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น เพลง สารคดี นวนิยาย งานวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาว่าวรรณกรรมปัจจุบันเหล่านี้แท้จริงแล้วมีลักษณะของวรรณกรรมนิราศหรือไม่ มีพัฒนาการด้านรูปแบบ วัตถุประสงค์และเนื้อหาอย่างไร ซึ่งจะทำให้เห็นถึงพลวัตที่มีผู้นำ “ขนบนิราศ” ไปปรับใช้ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านรูปแบบ วัตถุประสงค์และเนื้อหาของวรรณกรรมนิราศปัจจุบันของไทย

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาวรรณกรรมที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ” จำนวน 300 เรื่อง ซึ่งแต่งและเผยแพร่สู่สาธารณชนตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2565 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงความรู้สึกนึกคิดและสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างอิสระ วรรณกรรมในช่วงเวลานี้จึงมีความเกี่ยวข้องกับการตอบสนองในด้านสังคมเป็นสำคัญ โดยข้อมูลจัดกลุ่มตามการแบ่งยุคสมัยของวรรณกรรมปัจจุบันเพื่อให้เห็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงของวรรณกรรมกับบริบทสังคมร่วมสมัย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 วรรณกรรม พ.ศ. 2475 – 2488 ยุคศิลปะเพื่อชีวิตถึงสมัยชาตินิยม

กลุ่มที่ 2 วรรณกรรม พ.ศ. 2489 – 2500 ยุคกบฏสันติภาพ

กลุ่มที่ 3 วรรณกรรม พ.ศ. 2501 – 2506 ยุคมืด

กลุ่มที่ 4 วรรณกรรม พ.ศ. 2507 – 2515 ยุคอันธพาลหาความหมาย

กลุ่มที่ 5 วรรณกรรม พ.ศ. 2516 – 2518 ยุควรรณกรรมเพื่อประชาชน (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2545, น. 6)

กลุ่มที่ 6 วรรณกรรม พ.ศ. 2519 – 2523 ยุคมืดแห่งปัญญา

กลุ่มที่ 7 วรรณกรรม พ.ศ. 2524 – 2534 ยุคคืนสู่เหย้า - ปรับดุลชีวิต

กลุ่มที่ 8 วรรณกรรม พ.ศ. 2535 – 2549 ยุคกำสรวลพฤษภาทมิฬกำสรวลการเงิน

กลุ่มที่ 9 วรรณกรรม พ.ศ. 2550 – 2557 ยุคแตกแยกและแตกต่าง (ไพลิน รุ่งรัตน์, 2561)

กลุ่มที่ 10 วรรณกรรม พ.ศ. 2558 – 2565 ยุคโควิด

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษานิราศในสมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์และนิราศสมัยใหม่ ซึ่งจะทำให้เห็นลักษณะของวรรณกรรมนิราศได้ชัดเจนมากขึ้น มีดังนี้

นิราศคำโคลง : การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับนิราศชนิดอื่นของรีนฤทัย สัจจพันธุ์ (2516) ได้ศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ลักษณะของนิราศคำโคลง ศึกษาวิวัฒนาการ เปรียบเทียบโคลงนิราศในสมัยอยุธยากับสมัยรัตนโกสินทร์และแสดงให้เห็นอิทธิพลของขนบการประพันธ์สมัยอยุธยาที่มีต่อกวีสมัยรัตนโกสินทร์

นิราศสมัยรัตนโกสินทร์ : การสืบทอดขนบวรรณศิลป์จากพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรของสุภาพร พลายเล็ก (2541) แสดงให้เห็นว่านิราศในสมัยรัตนโกสินทร์สืบทอดขนบในการแต่งจากวรรณคดีนิราศของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร ทั้งขนบในการคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รักและการกล่าวถึงเหตุการณ์หรือสิ่งที่พบเห็นโดยไม่เชื่อมโยงถึงความรู้สึกอาลัยรัก นิราศในสมัยรัตนโกสินทร์มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่สู่ผู้อ่านทั่วไป มุ่งเน้นบันทึกสิ่งที่พบเห็น โดยแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลาย เนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ นิราศที่มุ่งเน้น

การคร่ำครวญอาลัยรัก และนิราศที่มีมุ่งเน้นรายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทางและสภาพสิ่งที่พบเห็น กวียังนิยมระบุชื่อผู้แต่งไว้ในส่วนนำและส่วนท้ายเรื่อง

นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์และไพโรจน์ทร์ ขาวงามของณัฐกาญจน์ นาคนวน (2547) ศึกษาพบว่า มีลักษณะเด่นในการสืบทอดขนบจากนิราศโบราณและมีการสร้างสรรค์นวลักษณ์ เนื้อหากล่าวถึงพันธกิจของกวีที่จะสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อจรรโลงโลกและชี้แนะแนวทางการแก้ปัญหาสังคม นิราศสมัยใหม่มีลักษณะของวรรณกรรมคำสอน และได้ขยายขอบเขตความคิดและเนื้อหาจากวรรณคดีแสดงความรักระหว่างปัจเจกชนไปสู่การเป็นวรรณคดีเพื่อจรรโลงปัญหา

พัฒนาการของนิราศร้อยแก้วของอาภาภรณ์ ดิษฐเล็ก (2547) ได้ศึกษาพบว่า นิราศร้อยแก้วมีจุดมุ่งหมายการแต่งเป็นเครื่องกำหนดรูปแบบ ขนบนิราศและเนื้อหา รูปแบบของนิราศร้อยแก้วมี 4 แบบ คือ จดหมายเหตุ อนุทิน จดหมายและสารคดีท่องเที่ยว ขนบนิราศที่ใช้มี 6 ประการ คือ การตั้งชื่อเรื่องตามจุดหมายปลายทางหรือแนวคิดของผู้แต่ง การบันทึกสถานที่ตามเส้นทางการเดินทาง การแสดงอารมณ์และความรู้สึกต่อบุคคลผู้เป็นที่รักหรือสิ่งที่พบเห็น การแสดงทัศนะของผู้แต่ง การแทรกบทชมธรรมชาติและเกร็ดความรู้เกี่ยวกับสถานที่ นิราศร้อยแก้วจะมีเนื้อหาบันทึกการปฏิบัติราชการ ประสบการณ์การเดินทางและการเล่าถึงประสบการณ์การท่องเที่ยวในรูปแบบสารคดีท่องเที่ยว

วรรณกรรมบันทึกการเดินทางของเสกสรรค์ ประเสริฐกุลในฐานะนิราศสมัยใหม่ : จากการคร่ำครวญสู่การใคร่ครวญและปัญญาของธนากร จันทิมา (2554) ได้ศึกษาพบลักษณะนิราศ 3 ประการ ได้แก่ การคร่ำครวญ-ใคร่ครวญ การเคลื่อนที่และการพรรณนาธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนลักษณะการเดินทางจากความทุกข์ไปสู่ปัญญาของผู้เขียน วรรณกรรมบันทึกการเดินทางของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล จึงเป็นวรรณกรรมนิราศร้อยแก้วที่มีลักษณะนิราศสมัยใหม่อย่างสมบูรณ์

งานวิจัยเหล่านี้ทำให้เห็นถึงการนำขนบนิราศไปใช้สร้างสรรค์วรรณกรรมได้ชัดเจน การศึกษาพัฒนาการของวรรณกรรมนิราศปัจจุบันซึ่งยังไม่มีผู้ศึกษา จึงจะทำให้เข้าใจวรรณกรรมนิราศได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. วรรณกรรมนิราศ หมายถึง วรรณกรรมที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังต่อไปนี้
 1. วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อพรรณนาความรักความอาลัยของตนที่มีต่อบุคคลอันเป็นที่รัก อันเนื่องมาจากการเดินทางพลัดพรากจากกัน ดังเช่น กำสรวลโคลงตัน โคลงนิราศหริภุญชัย โคลงนิราศนรินทร์
 2. วรรณกรรมที่กล่าวถึงความรักความอาลัยที่เกิดจากการพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รักหรือการไฝหานางอันเป็นที่รักโดยไม่มีการเดินทาง แต่ใช้การพลัดพรากจากหญิงที่รักเป็นแกน แล้วใช้ความหมุนเวียนเปลี่ยนกาลเวลาเป็นแนวสำหรับกล่าวถึงนาง ดังเช่น ทวาทศมาส นิราศเดือน
 3. วรรณกรรมที่ผู้แต่งอาศัยเรื่องราวการพลัดพรากของตัวละครเอกในวรรณคดีเก่าเป็นเค้าโครงในการพรรณนาคร่ำครวญถึงความอาลัยรัก ดังเช่น ราชานิลาปคำฉันท์ นิราศอิเหนา นิราศพระอภัยมณี

4. วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อบันทึกหรือบรรยายสภาพการเดินทางและสิ่งที่น่าสนใจพบเห็นระหว่างการเดินทางหรือการหมุนเวียนเปลี่ยนกาลเวลา ตลอดจนสะท้อนทัศนะของกวี ทั้งนี้ไม่เน้นการกล่าวถึงความรู้สึกต่อนางอันเป็นที่รัก ดังเช่น โคลงนิราศนครสวรรค์ นิราศต้นทางฝรั่งเศส นิราศลอนดอน นิราศเมืองเทศ นิราศนครวัด (สุภาพร พลายเล็ก, 2542, น. 9)

2. วรรณกรรมปัจจุบัน หมายถึง วรรณกรรมที่ประพันธ์ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2470 เป็นต้นมา ซึ่งได้รับอิทธิพลตะวันตก สร้างขึ้นจากสภาพสังคม การเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจ จริยธรรมและค่านิยมในสังคมที่แตกต่างจากในอดีต จึงส่งผลให้วรรณกรรมมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีการเขียนและแนวคิด (รินฤทัย สัจจพันธ์, 2540, น. 1-2) ดังนั้นในงานวิจัยนี้ “วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน” จึงจะหมายถึงวรรณกรรมนิราศที่แต่งตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2565 ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแล้วเท่านั้น เพื่อให้วรรณกรรมที่นำมาศึกษาอยู่ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
2. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขนบนิราศและวรรณกรรมนิราศปัจจุบัน
3. สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบถึงพัฒนาการด้านรูปแบบ วัตถุประสงค์และเนื้อหาของวรรณกรรมนิราศปัจจุบัน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ” ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2565 จำนวน 300 เรื่อง เพื่อพิจารณาลักษณะความเป็น “นิราศ” ซึ่งหมายถึง วรรณกรรมที่มีเนื้อหาแสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของกวีในระหว่างที่เดินทางหรือเวลาเปลี่ยนผันไป อาจมีเนื้อหาคร่ำครวญถึงบุคคลที่รัก บันทึกการเดินทางหรือแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่พบเห็น โดยนอกจากจะใช้เกณฑ์การตั้งชื่อเรื่องที่ระบุคำว่า “นิราศ” ตามขนบการแต่งชื่อวรรณกรรมนิราศแล้ว ยังพิจารณาจากเนื้อหาที่ต้องมีลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. มีการเดินทางเคลื่อนที่ของบุคคลและเวลา หรือการเคลื่อนที่ผันเปลี่ยนของกาลเวลา ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่อาศัยหรือบุคคลที่รัก
2. มีการกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกและความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ได้พบเห็น โดยอาจถ่ายทอดอารมณ์ทุกข์โศก รื่นรมย์เป็นสุข หรืออารมณ์ที่หลากหลายร่วมกับการนำเสนอความรู้สึกนึกคิดและการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ในขณะที่เดินทางหรือเวลาที่เคลื่อนไป

3. มีการกล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่เดินทางผ่านไปพบเห็น หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยอาจเป็นการให้ข้อมูลแบบตรงไปตรงมาหรือเชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึก

ผลการวิจัยพบว่ามโหรีวรรณกรรมที่เป็นวรรณกรรมนิราศ จำนวน 279 เรื่อง ไม่เป็นวรรณกรรมนิราศ จำนวน 21 เรื่อง ซึ่งวรรณกรรมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่มีลักษณะเนื้อหาคร่ำครวญแสดงอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น เช่น เพลงนิราศสุราของเพชร สหรัตน์ เพลงนิราศเจ๊ะเหของเจ๊ะเห music

จากการศึกษาวิจัยวรรณกรรมนิราศปัจจุบันทั้งหมด 279 เรื่อง ร่วมกับพิจารณาเปรียบเทียบกับลักษณะของวรรณกรรมนิราศตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา ทำให้เห็นถึงพัฒนาการของวรรณกรรมนิราศปัจจุบัน พ.ศ. 2475 – 2565 ทั้งด้านรูปแบบ วัตถุประสงค์และเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการด้านรูปแบบ วรรณกรรมนิราศปัจจุบันพบว่ามีลักษณะรูปแบบคำประพันธ์ ดังนี้

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 1 พ.ศ. 2475 – 2488 จำนวน 15 เรื่อง แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพ 1 เรื่อง กลอนสุภาพ 2 เรื่อง กลอนนิราศ 11 เรื่อง และเพลง 1 เพลง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 2 พ.ศ. 2489 – 2500 จำนวน 7 เรื่อง แต่งเป็นกลอนนิราศ 5 เรื่อง และเพลง 2 เพลง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 3 พ.ศ. 2501 – 2506 จำนวน 10 เรื่อง แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ 1 เรื่องและกลอนนิราศ 9 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 4 พ.ศ. 2507 – 2515 จำนวน 37 เรื่อง แต่งเป็นกลอนสุภาพ 2 เรื่อง กลอนนิราศ 32 เรื่อง เพลง 1 เพลง คร่าวขอ 1 เรื่อง และสารคดี 1 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 5 พ.ศ. 2516 – 2518 จำนวน 5 เรื่อง แต่งเป็นกลอนนิราศ 4 เรื่อง และนวนิยาย 1 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 6 พ.ศ. 2519 – 2523 จำนวน 3 เรื่อง แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ 2 เรื่อง และกลอนนิราศ 1 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 7 พ.ศ. 2524 – 2534 จำนวน 15 เรื่อง แต่งเป็นร้อยกรองผสมกัน 2 เรื่อง กลอนสุภาพ 1 เรื่อง กลอนนิราศ 7 เรื่อง เพลง 4 เพลง และนวนิยาย 1 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 8 พ.ศ. 2535 – 2549 จำนวน 100 เรื่อง แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ 4 เรื่อง ร้อยกรองผสมกัน 1 เรื่อง กลอนสุภาพ 2 เรื่อง กลอนนิราศ 82 เรื่อง เพลง 8 เพลง สารคดี 1 เรื่อง และนวนิยาย 2 เรื่อง

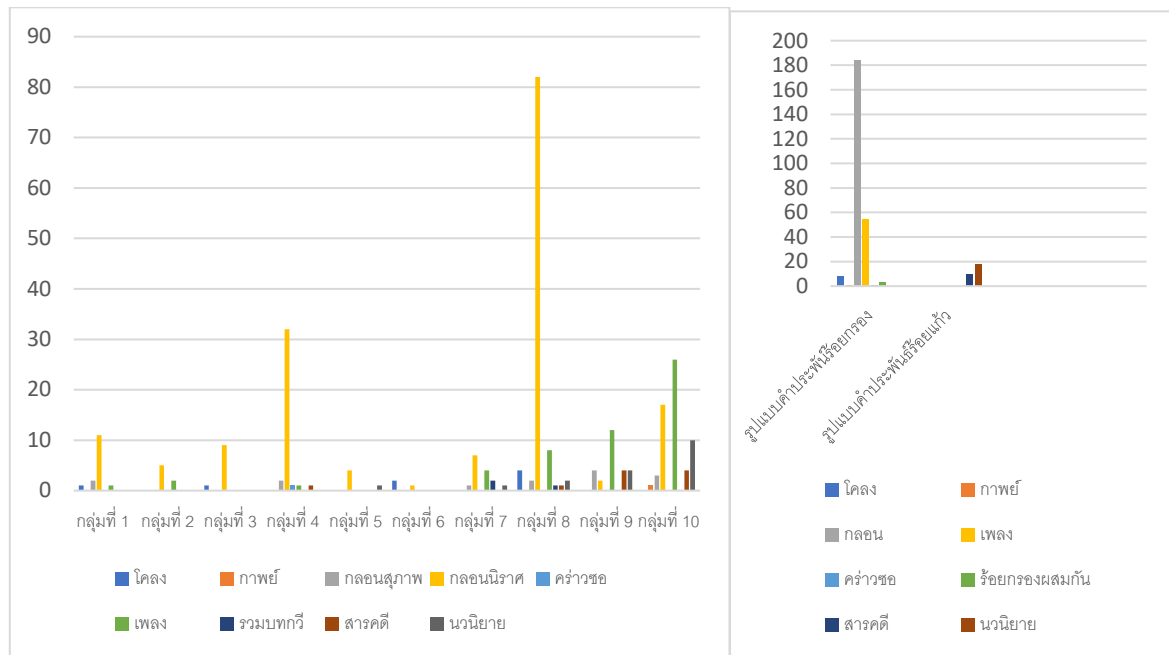
วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 9 พ.ศ. 2550 – 2557⁴ จำนวน 26 เรื่อง แต่งเป็นกลอนสุภาพ 4 เรื่อง กลอนนิราศ 2 เรื่อง เพลง 12 เพลง สารคดี 4 เรื่อง และนวนิยาย 4 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 10 พ.ศ. 2558 - 2565⁵ จำนวน 61 เรื่อง แต่งเป็นกาพย์ยานี 1 เรื่อง กลอนนิราศ 17 เรื่อง กลอนสุภาพ 3 เรื่อง เพลง 26 เพลง สารคดี 4 เรื่อง และนวนิยาย 10 เรื่อง

⁴ พบวรรณกรรมที่ใช้ชื่อนิราศแต่ไม่ใช่นิราศ 6 เรื่อง

⁵ พบวรรณกรรมที่ใช้ชื่อนิราศแต่ไม่ใช่นิราศ 15 เรื่อง

ตารางที่ 1 : ตารางรูปแบบคำประพันธ์ของวรรณกรรมนิราศปัจจุบัน

วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน จำนวน 279 เรื่อง พบว่าแต่งเป็นร้อยกรอง 251 เรื่อง โดยแต่งด้วยกลอน 184 เรื่อง เพลง 54 เพลง โคลง 8 เรื่อง ร้อยกรองผสมกัน 3 เรื่อง กาพย์ 1 เรื่อง คว่ำขอ 1 เรื่อง และแต่งเป็นร้อยแก้ว 28 เรื่อง โดยแต่งเป็นนวนิยาย 18 เรื่องและสารคดี 10 เรื่อง มีรายละเอียด ดังนี้

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันที่เป็นร้อยกรองพบว่าแต่งเป็นโคลงและร้อยกรองอื่น ๆ ไม่มากนัก แต่นิยมแต่งเป็นนิราศคำกลอนมากที่สุด โดยการแต่งจะมี 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่ 1 แต่งเป็นกลอนสุภาพที่ขึ้นต้นเรื่องด้วยวรรคดับ แต่งเนื้อหาจำนวนบทเท่าไรก็ได้ เมื่อจบเรื่องอาจจะลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย” หรือไม่ก็ได้ ดังเช่น นิราศลพบุรีของขุนประเสริฐสทรรณ นิราศร้อยวันของเจริญ ธรรมพานิช นิราศเกาะสมุยของกวีแก้วสะสม และลักษณะที่ 2 แต่งเป็นกลอนนิราศซึ่งเป็นรูปแบบที่วรรณกรรมนิราศปัจจุบันนิยมมากที่สุด โดยจะขึ้นต้นเรื่องด้วยวรรครับหรือวรรคที่สองของบาทเอก ซึ่งต่างกับกลอนสุภาพทั่วไป แต่มีสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพ คำขึ้นต้นวรรครับนั้นอาจจะใช้คำว่า “นิราศ” หรือไม่ก็ได้ จะแต่งจำนวนบทเท่าไรก็ได้ โดยคำสุดท้ายของนิราศต้องลงท้ายด้วย “เอ๋ย” (กำชัย ทองหล่อ, 2540, น. 472) ดังตัวอย่าง

นิราศร้างทางไทยาลัยแสน

ต้องห่างเหินเดินทางไปต่างแดน
นิราศเรื่องเมืองเกาหลีนี่ไม่จบ
กายภาคหน้าถ้ามีกำลังใจ

เหมือนจากแคว้นแมนฟ้าไปหาภัย...
ขอสงบกลางก่อนรอตอนใหม่
จะเขียนไว้ให้ท่านอ่านกันเอ๋ย
(นิราศเกาหลี, 2496, น. 1-68)

เพลงเป็นถ้อยคำที่ผู้ประพันธ์เรียบเรียงขึ้นประกอบด้วยเนื้อเรื่อง ทำนองและจังหวะ เพื่อสื่ออารมณ์และความรู้สึกนึกคิด อาจมีแนวคิดจากเหตุการณ์ทางสังคม ประสบการณ์ ธรรมชาติและอารมณ์ความรู้สึกของ

ผู้ประพันธ์ (ศิริพร กรอบทอง, 2541, น. 1) จากการศึกษาพบว่าผู้แต่งที่นิยมประพันธ์เพลงในลักษณะของวรรณกรรมนิราศ กล่าวคือ เนื้อร้องจะมีเนื้อหากล่าวถึงการเดินทางร่วมกับการคร่ำครวญถึงการพรากจากคนรักหรือแสดงความรู้สึกนึกคิดในเชิงวิพากษ์วิจารณ์สังคม โดยพบว่ามีผู้แต่งเป็นเพลงลูกทุ่ง เช่น นิราศรักนครปฐมของไพรวัลย์ ลูกเพชร นิราศรักเวียงดนามของยอดรัก สลักใจ เพลงลูกกรุง เช่น นิราศเวียงพิงค์ นิราศนุชของชรินทร์ นันทนาคร เพลงเพื่อชีวิต เช่น นิราศข้างของไอย สวัสดิ์ นิราศป่าปูนของหนูมิเตอร์ และเพลงป๊อป เช่น นิราศรถไฟฟ้ของอ่ำ อัมรินทร์ นิราศเมืองกรุงของสิงห์ คณองนา ดังตัวอย่าง

ผ่านเส้นทางตั้งฮั่วเซ่งพาด้า	เอ็งขับวกไปวนมาเอ็งจะพาข้าไปไหน
ขับไม่ตีแถมยังไม่มีน้ำใจ	ไม่สงสารตายายในวัยแก่ชรา
บอกก็นิ่งด่าก็ชิงหนักรกว่าเดิม	จนหนุ่มช่างเฮิมเกริมวัยระเริงหนุ่มน้อย
ถึงปลายทางยายอึ้งนั่งตาลอย	ค่าแท็กซี่หลายร้อยจนหนุ่มน้อยตาโต
ตาถามยายถ้ามั่นเป็นอย่างนี้	ถ้าตาเป็นรัฐมนตรีมันจะดีกว่าไหม
จะเปลี่ยนแปลงระบบมวลชนคนไทย	ให้สุขสบายอุ่นใจไร้ทุกข์ไร้กังวล
ให้คนจนที่ไม่ใช่ของแพง	ได้โปรยยิ้มแก้มแดงหน้าตาสุขสดใส
ให้ประชาชนได้เดินทางปลอดภัย	สวัสดิการทั่วไทย ยิ้มได้กันทุกคน
	(นิราศเมืองกรุง, 2564)

นอกจากนี้ยังพบว่าวรรณกรรมนิราศปัจจุบันที่แต่งเป็นร้อยแก้ว ทั้งในรูปแบบของสารคดีและนวนิยาย กล่าวคือ สารคดี (Non-fiction) เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาและจุดประสงค์เพื่อให้ความรู้ ความคิด กระตุ้นให้ผู้อ่านเดินทางหรือแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ และเป็นคู่มือให้นักเดินทางในลักษณะของ “สารคดีท่องเที่ยว” ซึ่งในอดีตบันทึกการเดินทางดังกล่าวคนไทยจะแต่งเป็นร้อยกรองเรียกว่า “นิราศ” แต่ปัจจุบันจะเขียนด้วยภาษาร้อยแก้ว (رينฤทัย สัจจพันธุ์, 2524, น. 34) วรรณกรรมนิราศปัจจุบันที่มีรูปแบบเป็นสารคดีนั้น มักจะมีเนื้อหากล่าวถึงสถานที่และสิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทางและสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดในลักษณะเป็นการบันทึกการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่นเดียวกัน เช่น นิราศดิบของรงค์ วงศ์สวรรค์ นิราศโลกกว้างของโสภณ พรโชคชัย นิราศเลยเถิดของลมบก ดังที่ผู้แต่งกล่าวถึงนิยามความเป็นนิราศของผลงาน ไว้ว่า

ก็เริ่มต้นที่มีเรื่องอยากจะเล่า พอเริ่มเล่าก็ชักจะไหลลื่นและเลยเถิด จนไม่รู้ว่าจะจัดหมวดหมู่ของงานเขียนชิ้นนี้ไว้ที่ตรงไหน จะให้เป็นหนังสือคู่มือท่องเที่ยว ก็ไม่ได้มีสถานที่น่าท่องเที่ยวสักเท่าไรให้เป็นหนังสือเล่าประสบการณ์เดินทาง ก็ดูจะมีส่วนของการออกนอกเส้นทางเสียมากกว่า ให้เป็นสารคดี ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์ ก็ไม่ได้มีสาระที่เข้มข้นขนาดนั้นให้เป็นนวนิยายก็ยังไม่ใช่ ให้เป็นเรื่องสั้นนั้นก็ยาวไป “เรื่องเล่าเลยเถิด” จึงเป็นนิยามที่คิดว่าใกล้เคียงที่สุด คำว่า “นิราศ” นั้น หมายถึงงาน ประพันธ์ประเภทหนึ่งที่มีเนื้อหาพรรณนาถึงการเดินทาง โดยมักจะสอดแทรกเชื่อมโยงสิ่งที่พบเห็นระหว่างทางกับความคิดความรู้สึกภายในจิตใจ ชื่อนิราศเลยเถิด จึงเกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้เพราะชีวิตคือการเดินทาง ถึงแม้ว่าเจ้าของชีวิตจะไม่ได้ขยับกายย้ายร่างไปไหน แต่ชีวิต

ก็ยังเดินทางต่อไปต่างกันก็เพียงมาตราที่ใช้วัดปริมาณการเดินทางเป็นระยะทางหรือระยะเวลา (นิราศเลยเถิด, 2555, คำนำ)

นวนิยาย (Novel) คือ บันทึกร้อยแก้วขนาดยาวซึ่งมีตัวละคร โครงเรื่อง เหตุการณ์ในเรื่องและสถานที่ที่ทำให้เนื้อเรื่องมีความสมจริง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2565) จากการศึกษาพบว่านวนิยายเป็นรูปแบบหนึ่งที่ถูกแต่งนำขนบนิราศไปใช้เล่าเรื่องราวตามจินตนาการ โดยเนื้อหามักจะเป็นบันทึกเกี่ยวกับปัญหาความรักที่ทำให้ตัวละครทุกข์โศก ต้องเดินทาง ข้ามมิติ ข้ามภพชาติหรือกาลเวลาเปลี่ยนผ่านข้ามยุคสมัย เพื่อแก้ไขปัญหาความรักระหว่างชายหญิง หรือความรักระหว่างเพศเดียวกัน ผู้หญิงกับผู้หญิงหรือผู้ชายกับผู้ชาย โดยเนื้อหามักจะเปรียบเทียบกับเรื่องราวในอดีตกับปัจจุบันเพื่อสื่อถึงแนวคิดในสังคมที่แตกต่างกัน เมื่อผ่านพ้นอุปสรรคแล้วนวนิยายส่วนใหญ่จะจบลงอย่างมีความสุข เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวนเป็นนวนิยายเรื่องหนึ่งที่นำขนบนิราศมาสร้างสรรค์นวนิยายได้อย่างน่าสนใจจนได้รับรางวัลซีไรต์ กุสุมา รักษมณี ได้กล่าวถึงความเป็นนิราศในนวนิยายเจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน ไว้ว่า

มองอย่างโบราณ ๆ วรรณกรรมเรื่องนี้คือนิราศตามชื่อที่มามา คำจันทร์ ตั้งไว้ เป็นบทพรรณนาความรู้สึกของผู้ที่เดินทางจากบ้านไปยังที่หนึ่ง ต่างกับนิราศสมัยเก่าก่อนตรงที่เป็นร้อยแก้วและผู้เดินทางเป็นหญิงที่จากคนรัก มิใช่ชายที่จากนาง ที่สำคัญคือแทนที่จะเป็นบทพรรณนาและบรรยายการเดินทางเฉย ๆ ก็ผูกเป็นเรื่องราวขึ้น อาจจะพอเทียบได้กับนิราศอิเหนาของสุนทรภู่... ส่วนนิราศพระธาตุอินทร์แขวน สมมติเรื่องขึ้นอย่างนิยาย มีโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฯลฯ ... มาลาคำจันทร์ ใช้ลักษณะของนิราศผสมกับนิยายระหว่างเดินทางไปไหว้พระธาตุ อารมณ์โหยหารั้วจวนปรากฏอยู่ทุกตอนเมื่อเจ้าจันทร์ประหวัดถึงเจ้าหล้าคนรัก และทุกครั้งที่จิตประหวัดกลับไปก็จะมีกรย้อนคิดถึงเรื่องในอดีต ทำให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องทั้งหมดอย่างเรียงร้อยเข้ากับโครงเรื่องได้แนบเนียน (กุสุมา รักษมณี, 2547, น. 201-202)

นอกจากนี้พบว่าผู้แต่งนวนิยายนอกจากจะระบุชื่อเรื่องว่าเป็น “นิราศ” ดังเช่น นิราศวันวานของนางฟ้าจันทร์ นิราศรักกรุงสยามของนางแก้ว นิราศกระป๋องหล่อของเชิญอักษร แล้ว ยังมักจะอธิบายถึงความเป็นนิราศในรูปแบบนวนิยายในผลงานของตนไว้ด้วย ดังเช่น

นิราศ-เป็นการบันทึกเรื่องราวระหว่างการเดินทาง จะมีใครเดากันออกมัยว่า นิราศเรื่องนี้เกี่ยวกับการเดินทางไปไหนกันหนอ เราคงไม่เฉลยกันตรงนี้หรอกว่า ทำไม และอะไร ทำให้เรื่องราวแสนสนุกระหว่างการเดินทางของสาวน้อยน่ารักคนหนึ่ง จึงได้ชื่อว่า “นิราศกระป๋องหล่อ”

“ก็-มันไม่ค่อยได้เรื่อง เอาจ้! ถ้าคุณจะไปเขียนนิราศสักเรื่อง มันก็จะเป็นนิราศกระป๋องหล่อเท่านั้น” เขาพูดถูก มันเป็นการเที่ยวที่ไม่ได้เรื่องในแบบที่เขาเคยวิจารณ์แหลกมาแล้วเกี่ยวกับการเดินทางที่ผ่านมาของเรา เราฝันยกใหญ่ “คะ มันแยจจริง ๆ นะแหละ แต่ยังไงก็ดีกว่านี้ไปก็คงไม่กระป๋องหล่อยิ่งขึ้นอีกหรอกคะ เพราะออกจาก สตาร์ควิลล์นี่ไป ฝันจะไปอยู่กับน้ำพิมพ์ที่นิวยอร์กอาทิตย์หนึ่ง ฟังว่าน้ำพิมพ์เตรียมโปรแกรมดี ๆ ไว้ในเยอะเลย” (เชิญอักษร, 2536, คำนำ, น. 176)

จากการศึกษาวรรณกรรมนิราศปัจจุบันทำให้เห็นพัฒนาการในด้านรูปแบบคำประพันธ์ กล่าวคือวรรณกรรมนิราศปัจจุบันมีรูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลายขึ้น แม้จะยังนิยมแต่งเป็นร้อยกรองดังเช่นในอดีต แต่การแต่งเป็นนิราศคำโคลงและร้อยกรองอื่น ๆ ก็ลดน้อยลง วรรณกรรมนิราศปัจจุบันนิยมแต่งเป็นนิราศคำกลอนดังเช่นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยส่วนใหญ่จะแต่งเป็นกลอนนิราศ นอกจากนี้ยังพบว่ามีกาแต่งเพลงในลักษณะของนิราศเพื่อความบันเทิงตามความนิยมของยุคสมัย ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องระยะเวลาในช่วง 90 ปีนี้พบว่ามีการวรรณกรรมนิราศปัจจุบันที่น่าขนบนิราศมาใช้สร้างสรรค์ความบันเทิงให้กับผู้อ่านในรูปแบบของร้อยแก้วเพิ่มมากขึ้น ทั้งรูปแบบของสารคดีและนวนิยาย โดยมีการเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ พิมพ์จำหน่ายเป็นรูปเล่ม หรือ E-Book จำหน่ายในสื่อสังคมออนไลน์ตามความนิยมของผู้คนในปัจจุบัน

2. พัฒนาการด้านวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ในการแต่งวรรณกรรมนิราศนับเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดลักษณะเนื้อหา วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน ทั้งหมด 279 เรื่อง พบว่าผู้แต่งมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายในการสร้างสรรค์งาน โดยวรรณกรรมแต่ละเรื่องอาจมีวัตถุประสงค์ในการประพันธ์มากกว่า 1 วัตถุประสงค์ ซึ่งจะพิจารณาตามที่คุณแต่งระบุไว้ในผลงาน และพิจารณาจากผลงานที่สามารถสื่อถึงความต้องการในการสร้างงานของผู้เขียนได้ ผลจากการวิจัยพบว่าวรรณกรรมนิราศปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ผลงาน ได้แก่ เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ เพื่อความบันเทิง เพื่อการประกวดและการอนุรักษ์ เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน เพื่อให้ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นสินค้า โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 1 พ.ศ. 2475 – 2488 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก 3 เรื่อง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 11 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 1 เรื่อง เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน 1 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 1 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 2 พ.ศ. 2489 – 2500 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก 3 เรื่อง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 3 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 2 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 2 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 3 พ.ศ. 2501 – 2506 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก 1 เรื่อง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 9 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 1 เรื่อง เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน 1 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 1 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 4 พ.ศ. 2506 – 2515 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก 1 เรื่อง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 7 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 1 เรื่อง เพื่อการประกวดและการอนุรักษ์ 28 เรื่อง เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน 1 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 1 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 5 พ.ศ. 2516 – 2518 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 4 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 1 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 1 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 6 พ.ศ. 2526 – 2523 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 1 เรื่อง เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน 2 เรื่อง

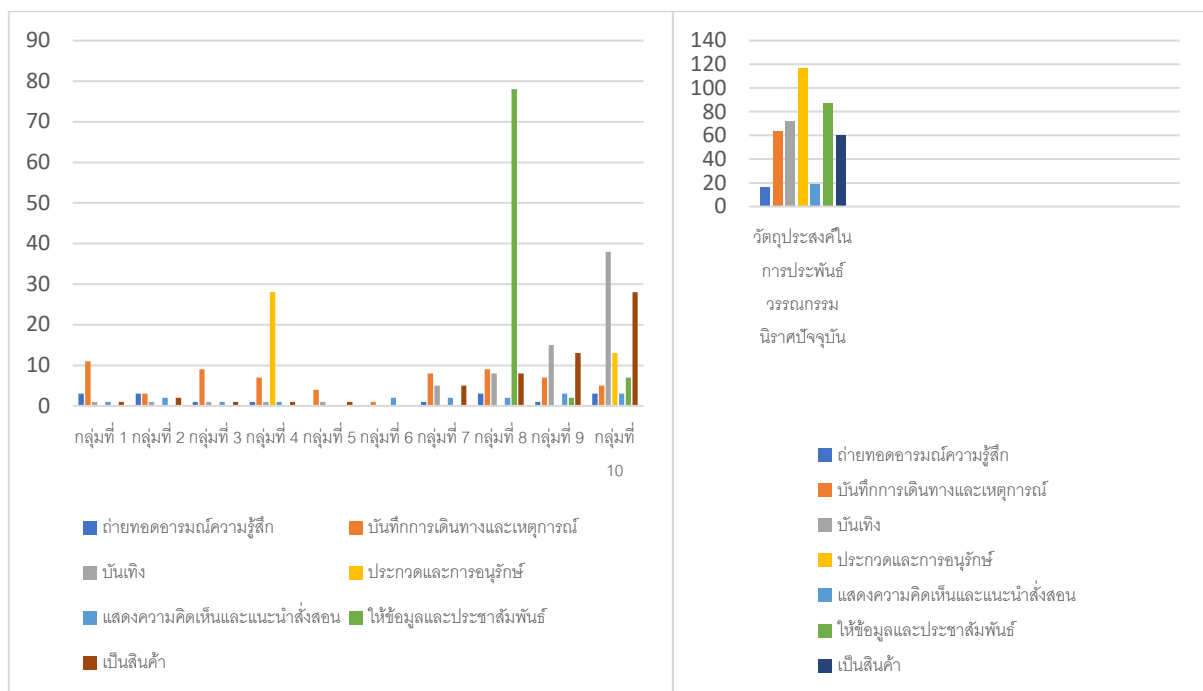
วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 7 พ.ศ. 2524 – 2534 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อกำหนดอารมณ์ความรู้สึก 1 เรื่อง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 8 เรื่อง เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน 2 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 5 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 5 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 8 พ.ศ. 2546 – 2555 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อกำหนดอารมณ์ความรู้สึก 3 เรื่อง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 9 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 8 เรื่อง เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน 2 เรื่อง เพื่อให้ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ 78 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 8 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 9 พ.ศ. 2550 – 2557 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อกำหนดอารมณ์ความรู้สึก 1 เรื่อง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 7 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 15 เรื่อง เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน 3 เรื่อง เพื่อให้ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ 2 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 13 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 10 พ.ศ. 2558 – 2565 พบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อกำหนดอารมณ์ความรู้สึก 3 เรื่อง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ 5 เรื่อง เพื่อความบันเทิง 38 เรื่อง เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน 3 เรื่อง เพื่อให้ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ 7 เรื่อง เพื่อการประกวดและการอนุรักษ์ 13 เรื่อง และเพื่อเป็นสินค้า 28 เรื่อง

ตารางที่ 2 : ตารางแสดงวัตถุประสงค์ในการประพันธ์วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันพบว่าผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกจากการเดินทาง จำนวน 16 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 5.73 ในอดีตการแต่งนิราศเป็นไปเพื่อระบายอารมณ์ความรู้สึกในขณะเดินทางไกลเป็นหลัก แม้ในวรรณกรรมนิราศปัจจุบันยังคงพบว่าการแต่งนิราศเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์ต่างๆ หรือความจำเป็นที่ต้องพลัดพรากจากคนรักหรือถิ่นที่อยู่เช่นเดียวกัน แต่ก็มีจำนวนไม่มากนักที่ยังแต่ง “สาร” บันทึกความในใจเพื่อเก็บไว้มอบให้คนรักอ่านเช่นในอดีต ดังตัวอย่าง

โอ้ออดีต...กริดเงาจุยเข้าวน	นิราศรักร้างไกลไม่กลับวน
นิราศเลื่อนเลื่อนกลางร้างสวาท	อยากย้อนทวนวันวานที่ผ่านไป...
ทวนถวิลถึงดินแดนอันแสนไกล	รักนิราศรานรอนเลยอ่อนไหว
นิราศรำลำนากวีเที่ยว “ญี่ปุ่น”	ที่ฝากใจฝังจิตไว้ติดพัน...
ฝนบางบางพร่างพรำฉ่ำชีวิต	สู่คืนวันอันอบอุ่นกรุ่นไผ่น
อำลาจากดอนเมืองขึ้นเครื่องเหิน	ปลายเดือนกันยายนต้นตุลาฯ
เครื่องร้อนลงตรง “ญี่ปุ่น” พสุธรธา	ฟังเพลงเพลินผ่านทะเลข้ามเวหา
	ณ เมือง “นาริตะ” - สวัสดิ์
	(นิราศโตเกียว, 2532, น. 1)

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันซึ่งผู้แต่งมีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์นั้นมีจำนวน 64 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 22.94 โดยมักจะเป็นการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการเดินทาง ระบุวัน เวลา สาเหตุแห่งการเดินทาง เส้นทางและข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่เดินทางไปพบเห็น เพื่อเก็บข้อมูลไว้เตือนความจำ โดยเฉพาะการเดินทางไปยังสถานที่แปลกใหม่ ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

ไปคราวนี้มีสหายกรายรำฟ้อน	ทศพรละอ่อนหมอต่อกลอนให้
รีบเร่งรุกบุกสำรวจตรวจเกาะไว	พบสิ่งใดร้ายเล่นเป็นคำกลอน
ผมคนร้ายรายประเด็นเด่นตามขอ	ส่วนคุณหมอต่อดูเสริมแต่งป้อน
บันทึกภาพกายประจักษ์ทวารรถตอน	ขับตะลอนรอบเกาะแสนะเพลิน
	(นิราศบาหลี่, 2547, น. 17)

นอกจากนี้ยังพบว่าวรรณกรรมนิราศปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อความบันเทิงจำนวน 72 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 25.8 ผู้แต่งจะสร้างสรรค์ผลงานโดยนำขนบนิราศมาปรับใช้กับรูปแบบของบันเทิงคดีที่ได้รับความนิยมเพื่อสร้างความบันเทิงให้กับผู้เสพ เช่น เพลงนิราศนุชของไพบุลย์ บุตรขัน สารคดีท่องเที่ยว นิราศทะเลทรายซาฮาราของรายการเถื่อน travel 2 นวนิยายเรื่องนิราศเหม็นต์ของเจติยา ดังตัวอย่าง

“นับแต่เนี่ยเธอจะค่อย ๆ สร้างความคุ้นเคยใหม่ ๆ กับสัมผัสอบอุ่นของเหม็นต์...ด้วยเพลงนี้ นิราศเหม็นต์...การเดินทางของหัวใจที่เย็นชาได้สิ้นสุดลงแล้ว มันช่างเป็นโรแมนติกเล็ก ๆ ที่น่าจะเอาไปใช้ในนิยายซะจริง จะเป็นไรมั๊ย ถ้าเธอจะใช้ชื่อพระเอก ว่าเหม็นต์...แล้วใช้ชื่อนี้แหละเป็นแบบ

เพราะลึก ๆ แล้วเธอก็รู้สึกว่าเขาเป็นผู้ชายที่น่ารักไม่น้อย ว่าแต่ทำยังไงมันถึงจะเป็นนิราศได้นะ...
 ซ้ำยังต้องทำให้เป็นนิยายอีโรติกซะอีก (นิราศเหมันต์, 2561, น. 209)

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันยังพบว่ามีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อให้ข้อมูลและการประชาสัมพันธ์
 จำนวน 87 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 31.18 ผู้แต่งประพันธ์วรรณกรรมนิราศโดยมุ่งนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล
 หรือสถานที่ต่าง ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์หรือส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น เพลงนิราศอุบลของดั่ง เดชอุดม เพลง
 นิราศอุทัยธานีของทัศนีย์ สามัญฤทธิ์ นิราศเมืองเพชรของสวญจัง สามซาส์ จูเนียร์ ดังตัวอย่าง

ขอย้อนเรื่องราวกล่าวถึงเมืองเพชรบุรี หลักฐานนั้นเคยบ่งชี้ว่ามีแต่ไรไหนดมา จารึกเอาไว้จากสุโขทัย
 มาอยุธยา ตั้งแต่ขอมเรืองฤทธิ์ ผ่านลงมาถึงทวารวดี มาถึงวันนี้ที่เพชรบุรีบ้านเรา รุ่งเรืองไม่มี
 ขบเขา คนกล่าวเล่าถึงทุกที่ ทั้ง 8 อำเภอ อยู่ในเพลงโปรดฟังให้ดี ขอเชิญเที่ยวเพชรบุรี ด้วย
 ความยินดีเรานี้ร่วมแจม...เชิญเที่ยวบ้านฉัน ให้มันเฮฮา เชิญพวกเรามาเที่ยวที่บ้านแหลม
 กราบหลวงพ่อดังได้สมประสงค์ชื่นชมผู้คนยิ้มแย้ม ดั่งเดือนแรมดารา เที่ยวอำเภอเมือง ลือเลื่องต้อง
 ที่เขาวัง แวะชมอุทยาน สักครั้ง เขาวังดั่งมีมนต์ตรา หาดเจ้าสำราญ อย่าลืมแวะกันพี่จำ (นิราศ
 เมืองเพชร, 2564)

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันพบว่ามีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำ
 สังคม จำนวน 19 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 6.81 โดยผู้แต่งมุ่งแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่พบ อาจเป็นการเสนอ
 ความคิด แนะนำ สังคม วิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคม
 ดังเช่น นิราศแม่ของยงค์ ยโสธร นิราศจักรวาลของชัยพร ศรีโบราณ คำกลอนนิราศสังขารของสมเด็จพะญาณ
 สังวร (เจริญ) ดังตัวอย่าง

กลอนจรีอนิจจังแห่งสังขาร
 ผู้ที่เกิดเริดเห็นเป็นตอนตอน
 แต่สมมุติพรรณนาว่าสังขาร
 วยบัญญัติครบสามตามนิยม
 ฉะนั้นหนอขอผู้ซึ่งดูพบ
 โปรดพิณจิตเห็นจริงเช่นไร

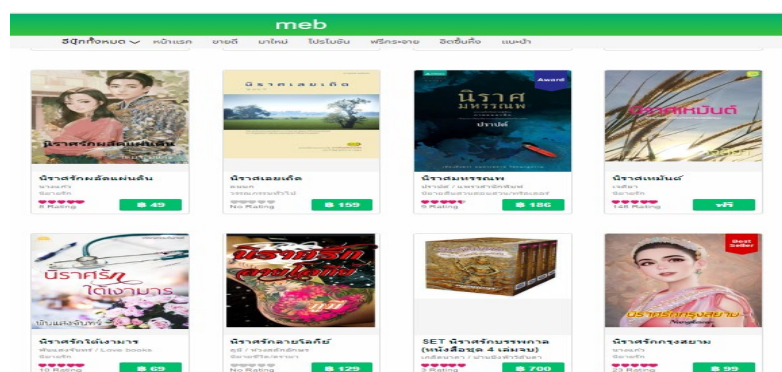
สำหรับอ่านเตือนจุดอนุสรณ์
 มีใช่กลอนพาดนจนสุดแดน...
 อยู่ยาวนานหวานชื่นจนชื่นชม
 ผสมผสานเป็นกลอนข้อสอนใจ
 กลอนระบบนิราศกาลสังขารไซ
 ทำจิตดีให้ผ่องเกลสเหตุกลี

(คำกลอนนิราศสังขาร, 2510, น. 14-15)

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันพบว่ามีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อการประกวดและการอนุรักษ์ จำนวน
 117 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 41.94 การประกวดแต่งคำประพันธ์เป็นวิธีการสำคัญที่หน่วยงานจัดขึ้นเพื่อกระตุ้น
 ให้เกิดการแต่งนิราศมากขึ้น เป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรควรรณกรรมในแบบไทย ดังที่สโมสร
 สุนทรภู์จัดประกวดนิราศขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2508 ซึ่งมีผู้ส่งนิราศประกวดกว่า 200 สำนวน คณะกรรมการได้
 คัดเลือกให้รับรางวัล 25 สำนวน (สโมสรสุนทรภู์, 2509, คำนำ) ดังที่นิราศปางไร่ กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการ
 แต่งนิราศไว้ว่า

สิ้นเมฆาทราบเรื่องเนื่องวันเกิด กวีประเสริฐสุนทรภู่ครุอักษร
มีประกวดเขาประกาศนิราศกลอน แบบสุนทรภู่ท่านแต่งอ่านเพลิน
“สโมสรสุนทรภู่” อุ่มชูจัด ร่วม “บริษัทไทยวัฒนาฯ” นำสรรเสริญ
ระลึกถึงกวีไทยยิ่งใหญ่เกิน ให้เจริญรอยนิราศศิลปศาสตร์ครู...
ก็ดีใจใครจะร่วมประกวด หาไขว่อดอ้งงานเชี่ยวชาญยิ่ง
ถึงรางวัลนั้นมากใช้อยากชิง ด้วยเกรงกริ่งกลัวเราไม่เข้าเกณฑ์
(นิราศปางไร่, 2509, น. 211)

นอกจากนี้วรรณกรรมนิราศปัจจุบันยังพบว่ามີวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อเป็นสินค้าจำหน่ายจำนวน 60 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 21.51 วรรณกรรมนิราศปัจจุบันที่ผู้ประพันธ์ผลิตขึ้นมาเพื่อเป็นสินค้าจำหน่ายนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นสื่อบันเทิงในรูปแบบเพลง สารคดีท่องเที่ยวและนวนิยาย โดยมีการจำหน่ายในลักษณะเป็นรูปเล่ม E-Book จำหน่ายในช่องทางออนไลน์ ดังเช่น

(นิราศ, 2566)

ผู้แต่งวรรณกรรมนิราศปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ผลงานที่หลากหลาย ทั้งวัตถุประสงค์หลักที่มีการระบุไว้อย่างชัดเจนในผลงานและวัตถุประสงค์อื่น ๆ ที่สามารถตีความได้ถึงความต้องการของผู้เขียน โดยพบว่าผู้แต่งมีวัตถุประสงค์ในการสร้างผลงานเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ผู้แต่งมีวัตถุประสงค์ในการแต่งวรรณกรรมนิราศปัจจุบันเพื่อการประกวดและการอนุรักษ์มากที่สุด รองลงมาคือเพื่อให้ข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ เพื่อความบันเทิง เพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ เพื่อเป็นสินค้าจำหน่าย เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอน และเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก ตามลำดับ

การสร้างสรรค์วรรณกรรมนิราศเพื่อเป็น “สาร” ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเพื่อบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ไปให้บุคคลที่รักรับทราบนั้นเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานของการแต่งนิราศในอดีต แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้า เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้คนติดต่อสื่อสารแสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดหรือบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่งถึงกันได้สะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นกว่า ความสำคัญและความจำเป็นในการแต่งนิราศจึงลดน้อยลง แต่ก็ยังพบว่ามียุ่ประพันธ์นำขนบนิราศมาใช้

สร้างสรรค์ผลงานเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ มากขึ้น วัตถุประสงค์ในการแตงนิราศเพื่อการประกวดและการอนุรักษ์นั้นทำให้มีผู้แตงนิราศเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน ดังเช่น “นิราศเมืองไทย” จำนวน 76 เรื่อง ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดประกวดการแตงนิราศประจำจังหวัดขึ้นใน พ.ศ. 2545 เพื่อนำผลงานไปเผยแพร่ในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติครั้งที่ 15 (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545, เกริ่นนำ) การจัดประกวดดังกล่าวนอกจากจะส่งเสริมให้มีการแตงนิราศมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ข้อมูลที่น่าสนใจของแต่ละจังหวัดในประเทศไทยอีกด้วย วัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลและการประชาสัมพันธ์นั้น ส่วนใหญ่ผู้แตงจะปรับเปลี่ยนนำขนบนิราศไปใช้ในรูปแบบที่ทันสมัยยิ่งขึ้น อาจอยู่ในรูปของสื่อบันเทิงที่น่าสนใจทำให้สามารถเผยแพร่ข้อมูลไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง เช่น อนิเมชันนิราศบางกอกซีพจรลงเท้าของดนุ อั้นตระกูล เพลงนิราศสมุทรสาครของมนตรี เกิดกำแพง การสร้างสรรค์วรรณกรรมนิราศเพื่อเป็นสินค้าจำหน่ายนั้น พบว่ามีการสร้างสรรค์วรรณกรรมนิราศในรูปแบบของสื่อบันเทิงเป็นจำนวนมาก โดยผู้สร้างงานมักนำเนื้อหาในลักษณะของนิราศมาปรับใช้ให้อยู่ในรูปแบบที่ทันสมัย สนุกสนาน น่าสนใจ ดึงดูดให้ผู้เสพใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อสินค้านั้น ดังเช่น เพลงนิราศพุ่มเรียงของสาริกา กิ่งทอง นวนิยายเรื่องนิราศมหรณพของปราปต์ วัตถุประสงค์เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำสั่งสอนเป็นการใช้วรรณกรรมนิราศในการแสดงออกซึ่งความคิดที่มีต่อผู้คน สังคมและประเทศชาติ เป็นช่องทางหนึ่งในการสื่อสารกับสาธารณชนถึงสภาพปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ดังเช่น วรรณกรรมนิราศในยุคมืดแห่งปัญหานิราศนครศรีธรรมราชของอังคาร กัลยาณพงศ์ หรือการวิจารณ์สังคมในยุคโควิดในนิราศโควิด 2563 ของวรภัทร โตธนะเกษม การแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคมและประเทศชาติที่แฝงอยู่ในงานศิลปะดังเช่น วรรณกรรมนิราศ ย่อมทำให้ความคิดเห็นและการแนะนำสั่งสอนนั้นเผยแพร่และสื่อสารไปในสังคมได้กว้างขวางยิ่งขึ้น วัตถุประสงค์ของการแตงวรรณกรรมนิราศปัจจุบันในรูปแบบต่าง ๆ จึงมีพัฒนาการไปสู่การมุ่งสื่อสารกับสาธารณชนมากกว่าการเป็นสารส่วนตัวดังเช่นในอดีต

3. พัฒนาการด้านเนื้อหา

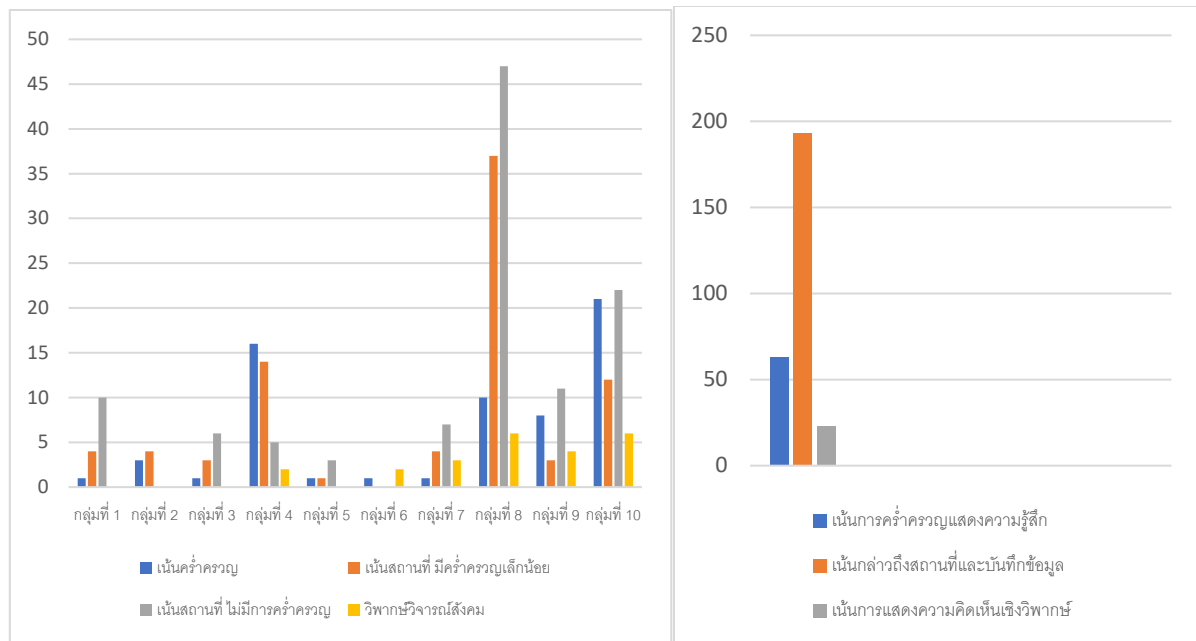
วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน จำนวน 279 เรื่อง พบว่ามีเนื้อหา ดังนี้ เนื้อหามุ่งเน้นการคร่ำครวญถึงคนรัก เนื้อหามุ่งเน้นการกล่าวถึงสถานที่ แต่คร่ำครวญถึงคนรักเล็กน้อย เนื้อหามุ่งเน้นการกล่าวถึงสถานที่โดยไม่มีการกล่าวถึงคนรัก และเนื้อหามุ่งแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 1 พ.ศ. 2475 – 2488 จำนวน 15 เรื่อง ประกอบด้วยเรื่องที่มีเนื้อหามุ่งเน้นการคร่ำครวญถึงคนรัก 1 เรื่อง เนื้อหามุ่งเน้นการกล่าวถึงสถานที่ แต่คร่ำครวญถึงคนรักเล็กน้อย 4 เรื่อง เนื้อหามุ่งเน้นการกล่าวถึงสถานที่โดยไม่มีการกล่าวถึงคนรัก 10 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 2 พ.ศ. 2489 – 2500 จำนวน 7 เรื่อง ประกอบด้วยเรื่องที่มีเนื้อหามุ่งเน้นการคร่ำครวญถึงคนรัก 3 เรื่อง เนื้อหามุ่งเน้นการกล่าวถึงสถานที่ แต่คร่ำครวญถึงคนรักเล็กน้อย 4 เรื่อง

วรรณกรรมนิราศกลุ่มที่ 3 พ.ศ. 2501 – 2506 จำนวน 10 เรื่อง ประกอบด้วยเรื่องที่มีเนื้อหามุ่งเน้นการคร่ำครวญถึงคนรัก 1 เรื่อง เนื้อหามุ่งเน้นการกล่าวถึงสถานที่ แต่คร่ำครวญถึงคนรักเล็กน้อย 3 เรื่อง และเนื้อหามุ่งเน้นการกล่าวถึงสถานที่โดยไม่มีการกล่าวถึงคนรัก 6 เรื่อง

ตารางที่ 3 : ตารางลักษณะเนื้อหาของวรรณกรรมนิราศปัจจุบัน

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันสามารถแบ่งตามลักษณะเนื้อหาได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีเนื้อหามุ่งบันทึกการเดินทางและให้ข้อมูลสิ่งที่พบเห็น ประกอบด้วย เรื่องที่มีเนื้อหามุ่งกล่าวถึงสถานที่ โดยไม่มีการกล่าวถึงคนรัก และเนื้อหามุ่งเน้นกล่าวถึงสถานที่ แต่คร่ำครวญถึงคนรักเล็กน้อย กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มุ่งเน้นการคร่ำครวญแสดงความรู้สึกถึงการพลัดพรากจากคนรัก และกลุ่มที่ 3 กลุ่มที่มุ่งเน้นการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคมและสิ่งที่พบเห็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันส่วนใหญ่มีเนื้อหามุ่งบันทึกการเดินทางและให้ข้อมูลสิ่งที่พบเห็น ทั้งกล่าวถึงสถานที่ โดยไม่มีการกล่าวถึงคนรักและมุ่งเน้นกล่าวถึงสถานที่ แต่คร่ำครวญถึงคนรักเพียงเล็กน้อย โดยพบว่ามีจำนวน 193 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 69.16 วรรณกรรมนิราศปัจจุบันทำให้เห็นพัฒนาการของเนื้อหาว่ามุ่งให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลหรือรายละเอียดของพื้นที่ที่กล่าวถึงเป็นสำคัญ เนื้อหาส่วนใหญ่ไม่ได้คร่ำครวญถึงการพลัดพรากจากคนรักดังเช่นในนิราศสมัยอยุธยา แต่ผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในระหว่างการเดินทาง หรือแนะนำพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อให้รายละเอียดการเดินทางร่วมกับการแสดงความรู้สึก (ที่ไม่ใช่อารมณ์ทุกข์โศก) และการแสดงความคิดเห็น เนื้อหาของวรรณกรรมนิราศปัจจุบันจะเป็นการบันทึกข้อมูลให้รายละเอียดเส้นทางการเดินทาง การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งน่าจะสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจไทยปัจจุบันที่ต้องพึ่งพิงการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ วรรณกรรมนิราศที่มีเนื้อหาในลักษณะนี้ เช่น นิราศลพบุรีของพุทธทาสภิกขุ นิราศน้ำท่วมกรุงเทพฯของศรีตราต นิราศเมืองเชียงใหม่ของอาจิณ จันทรมพร เพลงนิราศเมืองอีสานของทูล ทองใจ เพลงนิราศเมืองตากของกานนาวิ คีตะวุฒิ

กลุ่มเนื้อหาที่ให้ความสำคัญกับการคร่ำครวญถึงการพลัดพรากจากคนรักนั้น พบว่ามีจำนวน 63 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 22.58 วรรณกรรมนิราศจำนวนหนึ่งยังคงดำเนินตามขนบนิราศที่เน้นการคร่ำครวญอาลัยรักดังเช่นในอดีต นอกจากนั้นยังพบมากในกลุ่มที่แต่งขึ้นเพื่อความบันเทิง ทั้งเพลงและนวนิยาย โดยผู้แต่งจะนำขนบนิราศ ทั้งการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลา การคร่ำครวญถึงคนรักและ

การแสดงความคิดเห็นไปใช้สร้างสรรค์เป็นบทเพลงที่มักนิยมถ่ายทอดความรู้สึกผิดหวังในความรักร่วมกับการให้รายละเอียดของพื้นที่ต่าง ๆ ในลักษณะเดียวกับที่นิยมนำขนบนิราศมาประพันธ์เป็นนวนิยายซึ่งจะมีแก่นเรื่องเกี่ยวกับความรัก ทั้งปัญหาและความทุกข์จากความรักต่างเพศ รักร่วมเพศ จนมีเหตุให้ต้องเดินทางข้ามภพ ข้ามชาติ ข้ามมิติ เพื่อก้าวข้ามอุปสรรคต่าง ๆ จนสมหวังในความรัก วรรณกรรมนิราศปัจจุบันที่มีเนื้อหาคร่ำครวญถึงการพลัดพรากจากคนรัก เช่น เพลงนิราศเมืองปทุมของประยูร เวชประสิทธิ์ นวนิยายเรื่องนิราศแสงมุกของศิริวิมล นิราศโซซอนของ Chiffon_cake (นวนิยายวาย)

เนื้อหาของวรรณกรรมนิราศกลุ่มที่มุ่งเน้นแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคมและสิ่งที่พบเห็น พบว่ามีจำนวน 23 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 8.24 พบว่ามีมากขึ้นกว่าในอดีต อันสอดคล้องกับสังคมในระบอบประชาธิปไตยที่ผู้คนสามารถวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง หรือปัญหาสะสมที่ไม่ได้รับการแก้ไข ผู้แต่งมักจะแต่งนิราศในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้สื่อความคิดวิพากษ์วิจารณ์สังคมในขณะนั้นอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งนอกจากจะเป็นการบันทึกเหตุการณ์ในสังคมที่เกิดขึ้นแล้ว ยังทำให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มีต่อสังคมและประเทศได้อย่างชัดเจน ดังเช่น นิราศนครศรีธรรมราชของอังคาร กัลยาณพงศ์ เพลงนิราศเมืองกรุง ของสิงค์คะนองนา นวนิยายนิราศรักลายโลภียของภูมิ นิราศชนิดนี้ ท่องไปในโลกการดูแล-ผู้ป่วยระยะสุดท้าย นิราศโควิด 2563 ของวรภัทร โตณะเกษม

วรรณกรรมนิราศปัจจุบันมีลักษณะการขยายมิติการสื่อสารจากเรื่องที่เป็นปัจเจกบุคคลไปสู่การสื่อสารกับสาธารณชนเป็นหลัก ขอบเขตเนื้อหาจึงพัฒนาจากสื่อบุคคลความรู้สึกอาลัยรักของปัจเจกชนไปสู่การเป็นสารที่มีเนื้อหามุ่งสื่อข้อมูลความคิดกับบุคคลทั่วไป โดยผู้แต่งมักจะนำขนบการคร่ำครวญอาลัยรักของนิราศมาปรับนำเสนอเป็นเรื่องราวเพื่อเป็นสินค้าสร้างความบันเทิง โดยสร้างสรรค์ให้มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการในระบบทุนนิยมมากขึ้น การนำเสนอเนื้อหาที่มุ่งเน้นบันทึกการเดินทางและสถานที่ที่พบเห็น นั้นมักจะเป็นไปเพื่อให้ข้อมูลประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวอันนับเป็นนโยบายหลักทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนอกจากนั้นวรรณกรรมนิราศปัจจุบันยังมีเนื้อหาที่พัฒนาไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์สังคมและสิ่งที่พบเห็นอย่างตรงไปตรงมา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมให้ดีขึ้นอีกด้วย วรรณกรรมนิราศปัจจุบันจึงมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน วรรณกรรมนิราศกลายเป็นสินค้าบันเทิงในระบบทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ เป็นพื้นที่ให้ข้อมูล ประชาสัมพันธ์และแสดงออกซึ่งความคิดวิพากษ์วิจารณ์สังคมได้อย่างอิสระตามสิทธิของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ปัจจุบันยังคงมีการสร้างสรรค์วรรณกรรมนิราศอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปแบบร้อยกรองและร้อยแก้ว ในระยะ 60 ปีหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้แต่งส่วนใหญ่ยังคงนิยมใช้กลอนนิราศสร้างสรรค์ผลงานเพื่อบันทึกเรื่องราวชีวิตการเดินทางเป็นหลัก รูปแบบที่ประพันธ์เป็น “กลอนนิราศ” นั้น นอกจากการสืบทอดความนิยมจากนิราศในอดีตแล้ว ยังน่าจะมาจากการศึกษาและตำราทวินพนธ์ไทยที่กำหนดลักษณะฉันทลักษณ์ไว้อย่างชัดเจน ความนิยมนำขนบนิราศมาใช้แต่งเป็นเพลงนั้นปรากฏมากในระยะเวลา 20 ปีหลังนี้ โดยพบว่า

เนื้อหาเป็นการเชิญชวนให้ไปท่องเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ ในลักษณะส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแนวนโยบายของรัฐบาล ซึ่งแนวเพลงนิราศที่นิยมประพันธ์ในลักษณะนี้ก็คือ “เพลงลูกทุ่ง” ซึ่งเป็นแนวเพลงที่ได้รับความนิยมในสังคมชนบททั่วไป ส่วนเพลงนิราศที่เป็นแนวดนตรีป๊อปนั้นเนื้อหาจะมุ่งคร่ำครวญถึงความรักและการแสดงความคิดเห็นที่มีต่อสังคม ข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือ ในช่วง 20 ปีหลังนี้มีเพลงที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ” แต่เป็นเพียงการคร่ำครวญความในใจถึงคนรักเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มคนรุ่นใหม่สนใจที่จะนำรูปแบบการประพันธ์ของไทยมาสร้างงานกันเป็นจำนวนมาก แต่ก็แสดงให้เห็นว่ายังเข้าใจถึงลักษณะความเป็นนิราศไม่ชัดเจนนัก นิราศนวนิยายนั้นก็มีผู้แต่งมากขึ้น อาจเป็นเพราะการได้รับรางวัลซีไรต์ของเรื่องเจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินแขวนที่ทำให้กลายเป็นต้นแบบนำขนบนิราศมาสร้างสรรค์เป็นนวนิยายมากขึ้น นิราศ นวนิยายส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางข้ามมิติ ข้ามภพชาติ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งเป็นเรื่องราวความรักที่จบลงอย่างมีความสุขมากกว่าพลัดพรากผิดหวัง สอดคล้องกับความนิยมในการอ่านบันเทิงคดีที่มุ่งได้รับความความบันเทิงจากความสมหวังในความรักเป็นสำคัญ ระยะเวลาใน 10 ปีหลังนั้น ปัญหาการรักร่วมเพศซึ่งไม่ได้รับการยอมรับในสังคมไทยถูกนำมาใช้เป็นแก่นเรื่องในการแต่งนวนิยายมากขึ้น โดยเฉพาะวรรณกรรมแนวชายรักชาย ลักษณะเนื้อหาของนิราศที่มักจะมีการเปรียบเทียบถึงเรื่องราวในอดีตกับปัจจุบันนั้น เป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำไปใช้ในนวนิยายร่วมสมัยเพื่อเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเพศในสังคมเก่ากับสังคมใหม่ของไทยได้เป็นอย่างดี

พัฒนาการของวรรณกรรมนิราศปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงการสร้างงานที่พัฒนาไปสู่การเป็นสื่อสาธารณะ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวรรณกรรมนิราศในแต่ละช่วงเวลานั้น เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของปัจเจกบุคคล สังคมและนโยบายของชาติเป็นสำคัญ เนื้อหาของวรรณกรรมนิราศปัจจุบันจึงมีพื้นฐานเป็นการให้ข้อมูลรายละเอียดร่วมกับการแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องราวในสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็กลายเป็นสินค้าบันเทิงที่สร้างรายได้ให้กับผู้ประพันธ์ในระบบทุนนิยมด้วย วรรณกรรมนิราศปัจจุบันจึงยังคงมีลักษณะของนิราศอย่างสมบูรณ์ หากแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบ ลักษณะเนื้อหาและการนำเสนอความคิดเห็นให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัยได้อย่างลงตัว

เอกสารอ้างอิง

- กำชัย ทองหล่อ. (2540). *หลักภาษาไทย*. อมรการพิมพ์.
- จวบ หงสกุล. (2498). *นิราศเกาหลี*. สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.
- ชัยพร ศรีโบราณ. (2548). *นิราศจักรวาล*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เชิญอักษร. (2536). *นิราศกระป๋องหลอ*. สำนักพิมพ์หมึกจีน.
- น้ำผึ้ง ปัทมกลางกุล. (2561). ความซับซ้อนเรื่องประเภทกับข้อถกเถียงเรื่องความเป็น “นิราศ”. *ไทยศึกษา*. 14,1 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561)
- นิราศ. (2565). สืบค้นจาก https://www.mebmarket.com/index.php?action=search_book
- เนื้อเพลงนิราศ. (2565). สืบค้นจาก <https://xn--72c9bva0i.meemodel.com/>
- ณัฐกาญจน์ นาคนวล. (2547). *นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์และไพวรินทร์ ขาวงาม*.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประธมาภรณ์ เมณะสุต. (2532). *นิราศใดเกี่ยว*. บริษัท เฟสท์ราปิด.
- ธนากร จันทิมา. (2554). *วรรณกรรมบันทึกการเดินทางของเสกสรร ประเสริฐกุล ในฐานะนิราศสมัยใหม่ :
จากการคร่ำครวญสู่การไคร่ครวญและปัญญา*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพลิน รุ่งรัตน์. (2561). ‘ไพลิน รุ่งรัตน์’ : ยุคนวนิยายไทยร่วมสมัยหลัง พ.ศ. 2475. สืบค้นจาก
<https://www.isranews.org/content-page/item/68160-novel-68160.html>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2565). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. สืบค้นจาก
<https://dictionary.orst.go.th/>
- رينฤทัย สัจจพันธุ์. (2516). *นิราศคำโคลง: การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับนิราศชนิดอื่น*. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- رينฤทัย สัจจพันธุ์. (2538). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลมบก (นามปากกา). (2555). *นิราศเลยเถิด*. แพร่สำนักพิมพ์.
- สโมสรรสุนทรภู. (2508). *นิราศ 25 เรื่องและวรรณคดีวิจักขณ์*. ไทยวัฒนาพานิช.

สุปาณี พัดทอง. (2552). *เรือในวรรณคดีนิราศ : มโนทัศน์กับการสร้างวรรณศิลป์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพร พลายน้อย. (2541). *นิราศสมัยรัตนโกสินทร์: การสืบทอดขนบวรรณศิลป์จากพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2546). *นิราศเมืองไทย*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ศิริพร กรอบทอง. (2541). *วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งในสังคมไทย พ.ศ. 2481- 2535*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาภากรณ์ ดิษฐเล็ก. (2547). *พัฒนาการของนิราศร้อยแก้ว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.